

آیت‌الله مجتبی‌تهرانی؛ علل تسریع و تأخیر در اجابت دعا

آیت‌الله مجتبی‌تهرانی در سخنانی در خصوص علل تسریع و تأخیر در اجابت دعا گفت: گاهی تأخیر اجابت دعا مصلحتی هست. چه بسا الآن در این موقع اگر چیزی را که از او درخواست کرده‌ام به من بدهد، به ضرر من می‌شود، لذا اجابت را به تأخیر می‌اندازد...

آیت‌الله مجتبی‌تهرانی در سخنانی در خصوص علل تسریع و تأخیر در اجابت دعا گفت: گاهی تأخیر اجابت دعا مصلحتی هست. چه بسا الآن در این موقع اگر چیزی را که از او درخواست کرده‌ام به من بدهد، به ضرر من می‌شود، لذا اجابت را به تأخیر می‌اندازد. صدای شیعه: آیت‌الله مجتبی‌تهرانی در سخنانی به توصیف 171#&علل تسریع و تأخیر در اجابت دعا؛ پرداخت که مشروح آن در پی می‌آید؛

اعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ؛ بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ صَلَّي اللّهُ عَلَي مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَ لَعْنَةُ اللّهِ عَلَي أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ.

171#&اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَي مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اسْمَعْ نِدَائِي إِذَا نَادَيْتُكَ وَ اسْمَعْ دُعَائِي إِذَا دَعَوْتُكَ وَ أَقْبِلْ عَلَيَّ إِذَا تَجَيَّئْتُكَ فَقَدْ هَرَبْتُ إِلَيْكَ وَ وَقَفْتُ بَيْنَ يَدَيْكَ؛ [1؛ raquo]

خدایا بر محمد و خاندانش درود فرست و صدایم را بشنو هنگامی که تو را صدا می‌زنم؛ به دعایم گوش فرا ده، آن هنگام که تو را می‌خوانم و رو به من فرما در آن زمان که با تو نجوا می‌کنم. همانا من به سوی تو فرار کرده‌ام و در مقابل تو ایستاده‌ام.

* مروری بر مبحث دعا

آیت‌الله مجتبی‌تهرانی در ابتدای صحبت در خصوص مباحث گذشته و بحث دعا گفت: گفته شد در ماه مبارک رمضان سفارش شده است که انسان هم تلاوت قرآن داشته باشد و هم دعا کند. جهت آن هم این است که اهل معرفت می‌گویند این ماه، ماه سلوک إلی‌الله‌تعالی و ضیافت‌الله است و لذا این ماه، ماهی است که 171#&ربّ و عبد؛ raquo؛ و 171#&عبد و ربّ؛ raquo؛ با یکدیگر سخن می‌گویند. عبد هم باید این سخنان ربّ را که خطاب به عبد گفته است، بازگو کند و هم باید با ربّ خودش سخن بگوید و آنچه را که می‌خواهد از او تقاضا کند.

وی در ادامه بیان داشت: دعا بر دو قسم است؛ دعای مأثور و غیرمأثور. دعای مأثور را در جلسه گذشته معنا کردم. معنای دعای غیرمأثور هم این است که عبد مطالب و خواسته‌هایش را در هر قالبی که خودش می‌خواهد، انشا کند که این نوع از دعا، دارای شرایط و آدابی است [2]. عرض کردم که ما در معارف‌اناموری را می‌بینیم که در باب دعا اعمالی را بیان می‌فرمایند که انسان باید قبل از دعا انجام دهد و بعد از خداوند درخواست کند. روایات متعددی را خواندم که در آن روایات مسأله 171#&نماز قبل از دعا؛ raquo؛ مطرح شده بود؛ دیدید که در روایات متعدد دو رکعت نمازخواندن را داشتیم. همچنین روزه گرفتن، که من عرض کردم ماه رمضان که این قدر به دعای در آن سفارش شده، به خاطر این است که همه در آن صائم هستند و به طور معمول انسان‌های سالم در این ماه روزه می‌گیرند؛ لذا انسان برای دعاکردن آماده می‌شود. نمازها و دعاهایی هم که در این ماه وارد شده و از ائمه (علیهم‌السلام) مأثور است، برای همین جهت است.

وی در ادامه تصریح کرد: جلسه گذشته گفتم این امور که در دعا نقش دارد. مثل اینکه انسان پیش از آنکه حاجتش را از خدا بخواهد، دو رکعت نماز بخواند، تأثیرش این است که انسان را به خداوند نزدیک می‌کند و انقطاع از غیر خدا و اتصال به او را تقویت می‌کند. در یک روایتی داشت که وضو بگیر، دو رکعت نماز بخوان، بعد حاجتت را از خدا بخواه؛ یا روزه بگیر، سپس دعا کن. [3] این امور یعنی صوم و صلاهی به دعا کمک می‌کند؛ 171#&وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ؛ raquo]. جلسه گذشته روایات آن را خواندم و آیه شریفه را معنا کردم و ارتباط دعا با صوم و صلاهی را هم بیان کردم. عرض کردم که این امور مقتضی را در دعا شدت می‌بخشند، یا به فعلیت می‌رسانند و یا در اجابت تسریع می‌کنند. این سه مورد بود که جلسه گذشته گفتم.

* معنای سرعت در اجابت دعا

آیت‌الله تهرانی ادامه داد: راجع به سومین تأثیر که 171#&سرعت در اجابت؛ raquo؛ بود، می‌خواستم مطلبی را بگویم. چون می‌خواهم بگویم روایتی را که دیشب نقل کردم -عامه هم این را نقل می‌کنند- هیچ منافاتی با آن مطالبی که گفتم، ندارد. روایتی از پیغمبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) نقل شده است که: 171#&مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ، فَدَعَا رَبَّهُ كَانَتْ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً؛ raquo؛ تا اینجا روایت با همه روایاتی که جلسه گذشته گفتم هم‌سو است. بعد دارد 171#&مُعْجَلَةٌ أَوْ مُؤَخَّرَةٌ؛ raquo؛ [5] یعنی اگر با این شرایط دعا کند، زود یا دیر، یک دعای مستجاب دارد. یک وقت اشتباه نشود که این روایت می‌خواهد بگوید ما تسریع در اجابت نداریم و این امور در تسریع اجابت مؤثر نیستند. نخیر! سال گذشته این را مطرح کردم که اموری هستند که تسریع در اجابت دعا دارند و از آن طرف هم اموری در اجابت دعا تأخیر می‌اندازند. بنابراین ما در روایات مسأله سرعت و بطی در اجابت دعا را داریم.

* سریع‌ترین دعا نسبت به اجابت

این استاد اخلاق تصریح کرد: مثلاً ما در روایت داریم که اگر برادر مؤمنی پشت سر برادر مؤمنش برای او دعا کند، دعایش به سرعت مستجاب می‌شود. یعنی این دعا از نظر تأثیر و سرعت در اجابت، سریع‌تر به اجابت می‌رسد تا او خودش برای خودش دعا کند. روایت از امام باقر (علیه السلام) است که حضرت فرمود: «أَسْرَعُ الدُّعَاءِ تُجَابَةً لِلْإِجَابَةِ دُعَاءُ الْأَخِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْعَيْبِ» [6]؛ «سریع‌ترین دعایی که موفق به اجابت می‌شود، دعا برای برادر مؤمن در غیاب او است. روایت خیلی صریح است؛ اصلاً نصّ در سرعت در اجابت است.»

* دعایی که دیر مستجاب می‌شود

وی اضافه کرد: از آن طرف هم درباره کندي و بطی در اجابت روایات مختلفی داریم. مثلاً از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که حضرت فرمود: «إِنَّ الْعَبْدَ الْوَلِيَّ لَهُ يَدْعُو اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْأَمْرِ يَتَوَبُّهُ فَيَقُولُ لِلْمَلِكِ الْمُوَكَّلِ بِهِ اقْضِ لِعَبْدِي حَاجَتَهُ وَ لَا تُعْجِلْهَا» [7]؛ «همانا بنده‌ای که دوست خدا است در پیش‌آمدی که برای او رخ داده دعا می‌کند و خدا به فرشته‌ای که موکل او است می‌فرماید حاجت بنده مرا برآور، ولی در آن شتاب مکن! حاجت او را برآورده کن، اما عجله نکن! دست نگه‌دار. روایت قبل در مورد سرعت بود، این روایت در مورد بطی است. هر دو مورد را داریم.»

* با زبانی دعا کن که هرگز معصیت نکرده‌ای

آیت‌الله تهرانی در ادامه بیان داشت: مطلبی را که می‌خواهم بگویم این است که این روایات، با هم منافاتی ندارد. البته در این‌ها جهاتی مطرح است که اشاره خواهم کرد. مثلاً فرض کنید آنجایی که تسریع در اجابت مطرح بود که فرمود اگر یکی از برادران مومن در حق انسان دعا کند، آن دعا زودتر به اجابت می‌رسد تا خودم دعا کنم، جهتش این است که ما در روایات داریم که با زبانی دعا کنید که با آن زبان معصیت نکرده‌اید. من از زبان شما معصیت نکرده‌ام؛ لذا اگر شما برای من دعا کنی، زودتر مستجاب می‌شود. ولی خودم - نعوذبالله - با زبانم معصیت کرده‌ام. همین آلودگی زبانم به معصیت موجب می‌شود اجابت دعای من بطی شود. این‌ها هر کدام جهت و دلیل دارد و این مباحث بسیار ظریف است و جزء معارف ما و نکات معرفتی ما است.

* تأخیر در بروز آثار اجابت؛ نه در خود اجابت

البته این نکته را هم تذکر بدهم که در بحث تأخیر در اجابت، این‌طور نیست که دعاها مستجاب نشده باشد و خدا به آن‌ها جواب نداده باشد؛ بلکه همه این دعاها پذیرفته شده‌اند. اما این سرعت و بطی در ظهور و بروز اثر است. بروز و ظهور اثر، دیر و زود دارد. وقتی من دعا کردم، خدا جوابم را داده و رویش را از من برگردانده است؛ پس دعای من مستجاب شده و جواب گرفته‌ام. مقبول هم شده است؛ یعنی خدا پذیرفته است و گفته چشم! آنچه می‌خواهی را به تو می‌دهم؛ اما در تأثیر، تأخیر افتاده است. بنابر این [7]؛ «تأخیر در تأثیر»؛ یعنی [7]؛ «تأخیر در بروز و ظهور علائم اجابت»؛ که این خودش یک بحث مستقلی است.

* علت تأخیر در ظهور آثار اجابت دعا

وی در ادامه گفت: گاهی هم در تأخیر، مصلحتی هست. [8] چه بسا الآن در این موقع اگر چیزی را که از او درخواست کرده‌ام به من بدهد، به ضرر من می‌شود. لذا اجابت را به تأخیر می‌اندازد. فرض کنید کسی از خدا پول می‌خواهد، خدا اگر همین الآن به او بدهد، نقسش سرمست و چموش می‌شود و او را به تباهی می‌کشاند. برای همین خدا می‌گذارد موقعی به تو پول می‌دهد که نقسست چموش نشود. لذا دعایت مستجاب شده و خدا جواب تو را داده و درخواستت را هم پذیرفته و مقبول هم واقع شده است اما بحث در سرعت و بطی بروز و ظهور اثر اجابت دعا است. [9]

* علت تأخیر اجابت دعای خوبان

آیت‌الله مجتبی تهرانی در ادامه صحبت خود اضافه کرد: در باب بطی گاهی این جهت مطرح است که عرض کردم و گاهی هم نه؛ مسأله بالاتر از این حرف‌ها است. یک مسائل معرفتی است که تأثیر اجابت را به تأخیر می‌اندازد. چون متن روایت است، می‌گویم. [10] «مطلب این است که چون رابطه [7]؛ «عبد و رب»؛ یک رابطه محبتی است، یعنی رابطه میان [7]؛ «محبّ و محبوب»؛ است، اگر عبد از اولیای خاص خدا باشد، خدا صدایش را دوست دارد. لذا اگر او دعایی کند و درخواستی از خدا داشته باشد، خدا زود حاجتش را به او نمی‌دهد. چون اگر خداوند زود حاجت او را بدهد، دیگر او درخواستش را تکرار نمی‌کند. یعنی خداوند آهنگ صدای او را دوست دارد. می‌خواهد که او پشت سر هم بگوید [7]؛ «یا الله»؛ خدا از آهنگ صدای او لذت می‌برد.»

روایت را می‌خوانم که تعبیر امام صادق (علیه السلام) است: «إِنَّ الْعَبْدَ الْوَلِيَّ لَهُ يَدْعُو اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْأَمْرِ يَتَوَبُّهُ فَيَقُولُ لِلْمَلِكِ الْمُوَكَّلِ بِهِ اقْضِ لِعَبْدِي حَاجَتَهُ»؛ «یعنی آن بنده‌ای را که از اولیای خاص خدا است، وقتی در امری دعا کند، خداوند فرمان می‌دهد حاجت او را بدهید! اما [7]؛ «و لا تُعْجِلْهَا»؛ عجله نکنید! چرا؟ چون [7]؛ «فَلْيَايَ أَشْتَهِي أَنْ أَسْمَعَ نِدَائَهُ وَ صَوْتَهُ» [11]؛ «من دوست دارم این آهنگ را بشنوم. پس چه مسأله سرعت در اجابت، چه مسأله بطی، یعنی سرعت و کندي بروز آثار اجابت دعا، هیچ‌کدام از این‌ها بی حساب و کتاب نیست؛ بلکه همه حساب شده است.»

* قبل از دعا، پیشکش ببر

وی همچنین گفت: در روایات گذشته بحث نماز و روزه قبل از دعا مطرح شده بود. اما یک روایت داریم که مسأله را به طور کلی مطرح می‌کند. من این روایت را می‌خوانم بعد هم اشاره به جهت آن می‌کنم. دارد: «عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ إِذَا أُرِدْتَ أَنْ تَدْعُوَ اللَّهَ فَقَدِّمْ صَلَاةً أَوْ صَدَقَةً أَوْ خَيْرًا أَوْ ذِكْرًا [12]; « حضرت می‌فرماید هرگاه خواستی دعا کنی و از خدا تقاضایی داشته باشی، قبل از آن یا نماز بخوان، یا صدقه بده، یا یک کار خیری انجام بده و یا ذکر بگو.

این روایت چه می‌خواهد بگوید؟ من به یک جهت بسیار سطح پایین آن اشاره می‌کنم و آن این است که وقتی تو از خدا تقاضا می‌کنی و چیزی از او می‌خواهی، قبل از آن بیا « برای خدا « یک کاری کن که روی تقاضا کردن از او را داشته باشی. یک کاری برای خدا، لله، انجام بده که رویت بشود از او درخواست کنی. به اصطلاح ران ملخی پیشکش ببر! مورچه هم برای حضرت سلیمان (علیه السلام) یک چیزی بُرد؛ حرف این است که بی‌معرفت نباش! بدتر از مورچه نباش! یک کار الهی انجام بده و بعد درخواستت را به زبان بیاور. خیلی زیبا است که اول بحث صلاة را پیش می‌کشد، بعد صدقه را و بعد می‌گوید یک کار خیر، لله و فی سبیل‌الله انجام بده و بعد می‌گوید یک ذکر از اذکار را بگو. این یک جهت بسیار ساده و در سطح پایین بود که من عرض کردم.

* عمل صالح، عبد را به خدا متوجه می‌کند

وی در ادامه گفت: اینکه گاهی اشاره می‌کنند قبل از دعا، اموری و اعمالی را انجام بده و بعد دعا کن، منظورشان اعمال الهی است، چه عبادی و چه قربی باشد. [13] قبل از دعا لاقلاً نمونه‌ای از این اعمال الهی را انجام بده. با اینکه این به نفع خودت است و در کیسه خودت می‌رود ولی از نظر صوری این‌گونه است که اگر قبل از دعا باشد در اجابت تأثیر می‌گذارد. گذشته از اینکه این کارها، خودش قبل از آنکه بخواهی وارد دعا شوی، از نظر درونی تو را متصل به مبدأ می‌کند. با این کار تو داری یک کار برای او انجام می‌دهی. یعنی آن چیزی که اساس دعا است را تحصیل می‌کنی. اساس دعا توجه تامّ به خالق و ربّ است، و این عمل صالح، زمینه‌ساز روح دعا است.

* سز تأکید بر استعانت از نماز و روزه

آیت‌الله مجتبی‌تهرانی در ادامه بحث، بیان داشت: لذا اگر شما به روایاتی که جلسه گذشته خواندم نگاه کنید، می‌بینید فرموده که قبل از دعا دو رکعت نماز بخوان یا روزه بگیر؛ جهت و دلیلش را هم در انتهای روایت ذکر کرده است که «وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ [14]; « یعنی جهتش این است که در بین تمام عبادات، تنها دو عبادت است که تمام پیکره‌اش پرستش است و آن صلاة و صوم است. چون وقتی انسان روزه گرفت، ممکن است احادی جز خودش و خدایش نفهمد. لذا این پیکره‌اش پرستش است. صلاة پیکره‌اش گرنش به معبود است. لذا روایات روی این دو مورد تکیه می‌کند. قرآن هم می‌گوید از این‌ها کمک بگیر؛ «وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ «.

دعا خودش مؤثر است. اما اگر می‌خواهی برای به مقصد اجابت رسیدن دعا، از چیزی کمک بگیری که حتماً هم نیاز به کمک داری، از این دو مورد استعانت بگو و کمک بگیر. سرآمد اموری که در دعا مؤثر است -چه از نظر اقتضاء، چه از نظر فعلیت و چه از نظر سرعت اجابت- عبارت از نماز و روزه است.

* استعانت انبیا و اولیا از نماز، هنگام اعجاز و کرامت

وی اضافه کرد: لذا در تاریخ هست که غالباً وقتی معجزات یا کراماتی از انبیاء و اولیاء سر می‌زد، اول نماز می‌خواندند و از خدا می‌خواستند، بعد آن کرامات و معجزات از ایشان سر می‌زد. ما در روایت راجع به حضرت عیسی (علیه السلام) داریم که وقتی می‌خواست مرده را زنده کند، نماز می‌خواند و از خدا می‌خواست. راجع به ائمه (علیهم السلام) هم موارد بسیاری داریم که ایشان برای اینکه کرامتی ظاهر کنند، از خدا استعانت می‌جستند. همه این‌ها روی همین جهت بوده است. البته ما درباره انسان‌هایی برتر اخبار و روایاتی داریم که نشان می‌دهد آن‌ها چه بسا با کلمه‌ای یا با اشاره‌ای، بدون استعانت از نماز هم مس وجودی انسان‌ها را طلا می‌کردند.

پی‌نوشت‌ها:

1. بحارالأنوار 91 96
2. وارد این بحث شدم چون، تتمه بحث سال گذشته است.
3. الآن به ذهنم آمد که ما در باب «زائر مدینه « هم این مسأله را داریم که بد نیست بگویم. راجع به مسافر داریم که مسافر نمی‌تواند روزه بگیرد؛ ولی وقتی انسان به مدینه مشرف می‌شود، در حالی که مسافر است و مسافر هم روزه نمی‌گیرد، ولی اینجا اگر حاجتی داشته باشد، می‌تواند سه روز، روزه بگیرد و بعد حاجتش را بخواهد، با اینکه مسافر است. این یک مسأله بود که در باب مدینه وارد شده است. می‌خواهم بگویم دقت کنید که روزه چه مقدار اثرگذار است.
4. سوره بقره، آیه 45
5. کنز العمال 2 109
6. الکافی 2 507
7. الکافی 2 490
8. این‌ها را چون من قبلاً بحث کردم و نباید از بحثم منحرف بشوم، فقط اشاره می‌کنم.

9. آن‌هایی که اهل فن هستند، باید بشینند این روایات را نگاه کنند تا بفهمند معارف ما چیست. من جمع‌بندی کردم که در آخر بحث به کجا می‌رسیم.
10. که من این را به ذهنم این است که سال گذشته این را به آن اشاره داشتم،
11. الکافی 2 490
12. مستدرک‌الوسائل 5 199
13. صلاة عملي عبادي است، صدقه عملي قربي است. این‌ها اصطلاحات فقهی و اصولی است. جای آن هم اینجا نیست. این‌ها با هم فرق دارند. صلاة تمام پیکره‌اش پرستش است؛ صدقه نه، پیکره‌اش پرستش نیست ولی باید قصد قربت در آن باشد و برای خدا باشد؛ ولی همه آن‌ها الهی هستند.
14. سوره بقره، آیه 45